

Muonion kunta
Kunnanhallitus
kirjaamo@muonio.fi

MUISTUTUS

31.1.2024

Dnro 044 /2024

Lausuntopyyntönne 18.12.2023.

ÄIJÄNIEMEN RANTA-ASEMAKAAVA

Muonion kunta on asettanut nähtäville Äijäniemen ranta-asemakaavan ehdotuksen.

Ranta-asemakaavaa laaditaan Metsähallituksen omistamalle määrälalle yksityisen maanomistajan aloitteesta. Suunnittelualue (n. 70 ha) sijaitsee Kemiläisen ja Äijäniemen alueella, Jerisjärven ja Munajärven välissä Kemiläisenvaaran pohjoisrinteellä. Ranta-asemakaavan tavoitteena on mahdollistaa korkeatasoisen resort -alueen toteuttamisen rajatulle alueelle maisema- ja luontoarvot huomioiden. Suunnittelualueelle on osoitettu rakennusoikeutta yhteensä n. 5 850 k-m².

Kaava-alue sijoittuu kokonaan Muonion paliskunnan alueelle, erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettulle alueelle, missä muulla maankäytöllä ei saa poronhoidolle aiheuttaa huomattavaa haittaa. Kaava-alue sijoittuu valtion maille. Muonion paliskunnan suurin sallittu eloporomäärä on 6 000 ja poronmistajia on 126. Porotalous on merkittävä elinkeino Muonion kunnassa. Alueen poronhoito perustuu luonnonlaitumien ympärivuotiseen hyödyntämiseen ja porojen luontaiseen laidunkiertoon. Poronhoito on merkittävä sidostoimiala alueen vahvalle matkailulle ja se työllistää merkittävästi myös lihan jalostuksen kautta.

Poronhoidon huomioon ottaminen kaavoituksessa

Poronhoitolaki (848/1990) (PHL) on erityislaki, joka tulee ottaa huomioon poronhoitoalueella toimittaessa. Poronhoitolaki turvaa elinkeinon aseman ja säätää poronhoidolle sen perusedellytyksen, vapaan laidunnusoikeuden (PHL 3 §): ”Poronhoitoa saadaan tässä laissa säädetyin rajoituksin harjoittaa poronhoitoalueella maan omistus- tai hallintaoikeudesta riippumatta.” Muonion paliskunta sijaitsee erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettulla alueella. Alueella olevaa valtion maata ei saa käyttää sillä tavoin, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa poronhoidolle. Maan luovuttaminen tai vuokraaminen tällä alueella saa tapahtua vain sillä ehdolla, että maanomistajalla tai vuokramiehellä ei ole oikeutta saada korvausta porojen aiheuttamista vahingoista (PHL 2 §). Poronhoitolaisissa (53 §) säädetään, että suunnitellessaan valtion maita koskevia, poronhoidon harjoittamiseen olennaisesti vaikuttavia toimenpiteitä, valtion viranomaisen on neuvoteltava asianomaisen paliskunnan edustajan kanssa. Poronhoitolain 53 §:n mukainen neuvottelu on pidetty ehdotusvaiheessa.

Tunturi-Lapin maakuntakaavassa määrätään kaavan yleismääräyksissä: ”Poronhoidon ja muiden luontaiselinkeinojen alueidenkäytölliset toiminta- ja kehittämisedellytykset on turvattava. Poronhoitoon olennaisesti vaikuttavaa alueiden käyttöä suunniteltaessa on otettava huomioon poronhoidolle tärkeät alueet ja valtion maiden osalta on neuvoteltava asian osaisen paliskunnan kanssa.” Tätä määräystä ei tunnisteta kaavaselostuksessa. Alueella on voimassa osayleiskaava, joka on vuodelta 2015. Siinä ei ole poronhoitoa turvaavaa erillistä määräystä. Osayleiskaavan M-alueet kuitenkin osaltaan mahdollistavat poronhoidon toiminnan edellytyksiä pitämällä alueita metsäisinä verrattuna rakennettuihin alueisiin,

jotka vievät pysyvästi laidunalaan rakentamisen ja ihmistoiminnan aiheuttaman häiriön kautta. Nyt ranta-
asemakaavalla ollaan osoittamassa rakentamista myös M-alueille.

Maankäyttö ja rakennuslain (MRL 132/1999) mukaan asemakaavan tulee perustua kaavan merkittävät vaikutukset arvioivaan suunnitteluun ja sen edellyttämiin tutkimuksiin ja selvityksiin (MRL 9 §). MRL 54 §:n mukaan ”Rakennettua ympäristöä ja luonnonympäristöä tulee vaalia eikä niihin liittyviä erityisiä arvoja saa hävittää. --- Asemakaavalla ei myöskään saa asettaa maanomistajalle tai muulle oikeuden haltijalle sellaista kohtuutonta rajoitusta tai aiheuttaa sellaista kohtuutonta haittaa, joka kaavalle asetettavia tavoitteita tai vaatimuksia syrjäyttämättä voidaan välttää. ---” Muonion paliskunnan osakkailla on alueella voimassa erityinen oikeus, poronhoito-oikeus, jolle ei saa asemakaavalla aiheuttaa kohtuutonta haittaa. Suunnittelualue on tärkeää poronhoidon laidun- ja toiminta-alueita ja poronhoidon turvaaminen alueen asemakaavoituksessa on välttämätöntä.

Yleisesti ottaen kaavoituksen tavoitteena tulee olla rakentamisen tiivistäminen olemassa olevilla rakennetuilla alueilla. Uusia luonnontilaisia alueita ei saa ottaa rakentamisen piiriin. Matkailun kehittäminen luonnontilaiselle laidunalueelle ei ole ekologisesti eikä sosiaalisesti kestävä. Kaavassa osoitettavalla rakentamisella ei saa katkaista kriittisiä porojen kulkureittejä ja kuljetusreittejä vaan ne on turvattava kaavaratkaisuilla rakentamattomiksi, rauhallisiksi alueiksi.

Kaavan vaikutukset poronhoitoon

Muonion paliskunnan alueella on erittäin paljon muuta maankäyttöä, jotka vaikuttavat paliskunnan poronhoidon harjoittamisen mahdollisuuksiin: mm. matkailutoiminta Ylläksellä, Oloksella, Pallaksella ja muualla paliskunnan alueilla, taajamat, aidatut autojen kylmätestausalueet, metsätalous, tuulivoima sekä suljettu ja uudelleen avattavaksi suunniteltu kaivostoiminta Hannukaisessa ja Rautuvaarassa. Paliskunta on joutunut väistämään ja sopeutumaan eri tavoin, eikä sillä ole enää varaa menettää luonnontilaisia alueita uusille maankäyttäjille.

Kemiläisen alue on Muonion paliskunnan tärkeää syys- ja talvilaidunalueita sekä porojen kulkureitti kesä- ja talvilaidunalueiden välillä. Suurin osa paliskunnan pohjoisalueen poroista kulkee alueen kautta laidunkiertonsa aikana pohjois-etelä –suunnassa. Kaava-alue on myös paliskunnan rykimäaluetta, eli lisääntymisaluetta, ja siellä laidunnusrauhan säilyttäminen on erityisen tärkeää. Matkailutoiminta aiheuttaa aina häiriötä porojen laidunnukselle laajemmin kuin vain rakennetuilla alueilla. Poroja myös kootaan Kemiläiseen ja niitä kuljetetaan alueelta erotukseen Luusunselän erotusaidalle. Kootut porot eivät pysähdy häiritylle alueelle ja häiriö estää porojen kuljettamisen tokkana. Paliskunnan tässä osassa on laajoja vesistöjä ja aidattuja autotestiratoja ja yksityismaita, jotka jo nyt estävät ja ohjaavat porojen laidunnusta ja kulkua.

Asemakaavalla osoitetaan rakentamattomia alueita matkailurakentamiselle ja ohjelmanpalveluille. Kaavan toteuttamisen vaikutukset poronhoitoon ovat matkailun aiheuttamia suoria ja epäsuoria vaikutuksia. Muu maankäyttö aiheuttaa aina erilaisia haitallisia vaikutuksia poronhoidolle. Laidunalueet vähenevät suoraan rakentamisen alle ja pirstoutuvat pienempiin osiin, jolloin niiden käytettävyyks muuttuu. Matkailun vaatimat reitit pirstovat poronhoidon toiminta-alueita ja aiheuttavat häiriötä laajemmalle varsinaisen rakennetun alueen ympäristöön. Ihmistoiminnan lisääntyessä porojen laidunnus siirtyy rauhallisemmille alueille makailun aiheuttaman häiriön vuoksi (= epäsuora laidunmenetys). Rakentaminen väärään paikkaa voi johtaa sellaisiin estevaikutuksiin, että laajojakin alueita jää käyttökelvottomaksi. Laidunalan vähentyessä jäljelle jääville alueille kohdistuu suurempi laidunnuspaine ja ne kuluivat entisestään. Lisäksi poronhoitotoiminta voi vaikeutua ja poronhoidon rakenteita jäädä käyttökelvottomiksi tai vaikeasti käytettäviksi. Porojen kokoaminen vaatii rauhallisen alueen, jotta porot pysyvät alueella. Poroja ei voida

kuljettaa tokkana mistä tahansa, vaan se vaatii alueen, josta poro kulkee luontaisesti mielellään ja missä ei ole häiriötä hajottamassa tokkaa. Muun muassa tällaisten vaikutusmekanismien kautta uusi matkailurakentaminen ja ihmistoiminta heikentävät porolaitumien kuntoa ja porotalouden kannattavuutta: karjan tuotto heikkenee ja kustannukset, mm. lisätyöstä ja -ruokinnasta, infran rakentamisesta ja suunnittelusta kasvavat. Poroahoito voidaan joutua järjestämään kokonaan uudelleen, mikä on kallista ja vie aikaa.

Äijäniemen ranta-asemakaavan mukaisella rakentamisella olisi huomattava haitallinen vaikutus koko paliskunnan pohjoisen osan toimivuuteen poronhoidossa. Alue on hyvää kangasmaata, missä on runsaasti porojen tärkeintä syysravintoa, sieniä, sekä talviravintoa eli jäkäliä ja varpuja. Merkittävä osa paliskunnan poroista, noin 1000 poroa, laiduntaa kaava-alueella ja sen ympäristössä syksyllä ja talvella tai kulkee sen kautta. Kaavalla rakentamista laajennetaan luonnontilaisille alueille. Tämä vie suoraan porojen syys- ja talvilaitumia sekä lisääntymis- eli rykimäaluetta. Matkailurakentaminen ja ihmistoiminnan häiriö estää porojen laidunkierron, kokoamisen ja kuljettamisen alueen kautta. Myös toiminta ohjelmapalveluiden alueilla aiheuttaa häiriötä. Rakentaminen ja ohjelmapalvelut myös todennäköisesti houkuttavat alueelle muuta toimintaa tulevaisuudessa, mikä voi johtaa matkailun reittiverkoston laajenemiseen. Kaavassa suunniteltu toiminta katkaisee porojen luontaisen laidunkiertoreitin, joka johtaa talvilaitumilta kevtälaitumille ja jälleen kesälaidunalueelta syys- ja talvilaitumille. Kaava-alueen lounaispuolella, sijaitsee paliskunnan Luusunselän erotusaitapaikka. Kaavassa ollaan rakentamassa matkailupalveluita porojen kokoamisalueelle ja kuljetusreiteille erotusaitaan. Aitapaikat rakennetaan aina sinne, mihin porot luontaisesti kerääntyvät tai mihin niitä voidaan kuljettaa tokkana ilman luontaisia esteitä. Kuljettaminen on erittäin herkkää ihmistoiminnan aiheuttamalle häiriölle: liike, ääni tai jopa haju tokan edessä hajottaa sen ja porot leviävät laajasti ympäristöön. Tällöin ne pitää koota uudelleen ja käyttää enemmän työvoimaa tai aikaa, mikä tarkoittaa kustannuksia paliskunnalle. Kaavalla suunnitellusta toiminnasta aiheutuu Muonion paliskunnalle laajempi laidun- ja toiminta-alueiden menetys kuin vain pelkkä rakennettu alue. Tämän seurauksena paliskunnan toimintaa on muutettava, kunnes ei ole enää tilaa väistää.

Yksityiskohtaisemmat huomiot

Kaavaselostuksessa lukee edelleen (s.16), että paliskunnan kanssa olisi järjestetty PHL 53 §:n mukaiset neuvottelut kaavaluonnoksen nähtävillä olon aikana. Neuvottelu järjestettiin ehdotusvaiheessa eikä sen perusteella tehty mitään muutoksia kaavaan.

Kaavamääräyksiin on kirjattu määräys: ”Rakennettaessa poronhoitoalueelle on huomioitava poronhoitolain takaama vapaa laidunoikeus. Tontteja ei saa aidata.”

Tämä ei käytännössä turvaa poronhoidon toiminta- ja kehittämisedellytyksiä kaava-alueella. Kaavaselostuksen mukaan poronhoidon järjestämisen edellytykset olisi huomioitu vähäisellä rakentamalla jätettävällä alueella ja informoimalla alueen laidunoikeudesta ja määräämällä aitaamiskielto. Kaavassa osoitetaan kuitenkin laajasti rakentamista sekä ohjelmapalveluita porojen lisääntymisalueelle, syys- ja talvilaidunalueelle ja poikittain vasten porojen pohjois-etelä –suuntaisille kulku- ja kuljetusreiteille, joten kaavalla ei huomioida poronhoidon järjestämisen edellytyksiä. Kaavaselostuksen mukaan poronhoidon edellytyksiä säilytetään sillä, että rakentamattomat alueet säilytetään metsäisinä ja vaurioituneet alueet ennallistetaan. Kaavassa ei kuitenkaan jätetä tilaa pohjois-etelä –suuntaiseen kulkemiseen tai kuljettamiseen, koska ainoa siihen soveltuva alue tullaan rakentamaan. Kaava-alueen länsiosan M/MY-alue on rakkakivikkoinen ja alueelle on lisäksi osoitettu ulkoilureittejä, eikä sitä kautta poroja voida kuljettaa.

Kaavassa osoitetaan matkailupalveluiden RM-1 alueet (ohjelmapalvelualueet) rakennusaloineen Jerisjärven ja Munajärven rannoille. Alueella voimassa olevassa yleiskaavassa rannat on kuitenkin osoitettu

M-1 –alueeksi, missä sallitaan vain maa- ja metsätalouteen tai kalatalouteen liittyvä rakentaminen. Merkintä ei siten noudata yleiskaavan ohjausta. Voimassa olevassa osayleiskaavassa R-alueeksi eli loma- ja matkailualueeksi, johon saa rakentaa loma-asuntoja ja matkailutoimintaan liittyviä rakennuksia, osoitetut alueet on merkitty ranta-asemakaavassa RM-alueiksi eli matkailua palvelevien rakennusten kortteli-alueeksi. Alueelle osoitetaan varsin suuria kem2 määriä ohjeellisen rakennusalan merkinnöin, eli laajoille RM-alueille voidaan rakentaa paljon (5000 km²), ja miten vain. On kyseenalaista, onko tämäkään osayleiskaavan mukaista.

Retkikarttapalvelussa Munajärven rantaan on merkitty Metsähallituksen alue-ekologisen suunnittelun mukainen arvokas metsäelinympäristö -kohde. Metsähallitus jättää toiminnassaan tällaiset kohteet vähäselle käsittelylle tai metsänkäsittelyn ulkopuolelle. On ristiriitaista, että alueelle osoitetaan kaavassa rakentamista ja reittejä (MRL 54 §, luonnonarvojen vaaliminen ja hävittämiskielto).

Lopuksi

Kunnan on kaavoittaessaan otettava huomioon MRL 54 §:n mukaisesti asemakaavan sisältövaatimukset. Kaavaa laadittaessa ei saa aiheuttaa kohtuutonta haittaa alueen oikeudenhaltijoille. Kaavaratkaisussa on huomioitava maakuntakaavan ja yleiskaavan ohjaus.

Muonion paliskunta katsoo, että kaavan mukaisella toiminnalla aiheutettaisiin huomattavaa haittaa alueen (PHL 2.2 §) poronhoidolle, mikä on poronhoitolain vastaista. Kaavaratkaisu ei turvaa poronhoidon toiminta- ja kehittämisedellytyksiä sen estäessä porojen laiduntamisen, laidunkierron ja porojen kuljetamisen koko vaaran alueella. Kaavalla aiheutettaisiin kohtuutonta haittaa alueen oikeudenhaltijoille, poronhoitajille. Tästä syystä paliskunta vastustaa kaavan hyväksymistä. Paliskuntain yhdistys yhtyy näkemykseen.

Paliskuntain yhdistys pyytää lähettämään lausuntovastineen osoitteeseen kirjaamo@paliskunnat.fi.

PALISKUNTAIN YHDISTYS

Anne Ollila
toiminnanjohtaja

Lausunnon valmistelija, lisätiedot: Marja Anttonen, etunimi.sukunimi@paliskunnat.fi, +358 40 1247422

ma/ao